

C.G. Hallquist 1888

Den förste protestanten

Den förste protestanten

Personerna :

Konung Magnus Eriksson
Blanka av Namur, hans drottning
 Birgitta, helgon
 Bengt Algotsson, gunstling
 Biskop Styrbjörn
 Ingeborg, konungens moder
 Knut Posse, hennes gunstling
Erik Magnusson, Magnus Erikssons yngre son
 Beatrix, dennes unga gemål
 Bengt Algotssons galna hustru
Håkan Magnusson, konung av Norge
 Drottning Margareta
 Stormän, hovfolk, pager, härolder,
vanligt folk, munkar och nunnor, flagellanter
 samt en pestflicka.

Handlingen äger rum i Kungälv c:a 1340 (Akt I),
i Stockholm c:a 1350 (akt II-III)
samt i Norge c:a 1370 (akt IV-V).

Copyright © Christian Lanciai 1988

Den förste protestanten

Akt I.

En praktfull högtidssal i Kungälvs fästning. (Tornet Fars Hatt?)
Kungen och drottningen sitter högst upp med hela hovet omkring sig.
En trappa bär ned till golvet var eventuella audienssökare äger att framträda.

Kung Magnus (står upp) Var hälsat, mitt härliga hov! Var välsignat, mitt väldiga rike, från Nöteborg och från Landscrona och Viborg i öster till Trondheim och Bergen i väster och alla dess strålande representanter! Och särskilt välkomna och hälsade vare ni skåningar, ni mina senast upptagna vasaller och redan vårt Nordiska rikets mest trogna och ärade medborgare! Jag omfamnar er alla, mitt härliga eniga folk, såväl finnar och ingrer som norrmän och svenskar och götar och jutar och skåningar, med den mest ärliga kärlek en konung kan känna för medmänniskor! Och den är icke liten, ty konungen är ju förklarad för mer än en människa. Om han då älskar var medborgare i sitt land som sig själv borde därmed var mänska i riket med rätt känna sig som en konung.

Drottning Blanka Min herre, låt ej din generositet locka med dig för långt. Unna även förnuftet en plats.

Magnus Ljuva drottning, den vackraste maka en man här i världen kan äga, min yttersta kärlek är givetvis helt reserverad för dig. Om jag älskar var mänska i Norden som en med mig jämbördig konung, så älskar jag dig dock som himmelens drottning Maria. *(reser henne upp och kysser henne inför allt folket.)*

Alla Hurra! Hurra!

Birgitta (förtrytsamt) Hädelse!

Magnus (avbryter kyssen) Min fränka, du ensam förråder en misstämning i denna härliga goda församling. Vad har du emot att jag kysser min hustru? Kan det vara fittavundsjuka?

Birgitta (rasande) Småkusin, jag har nu varnat dig i flera årtionden för din lättfärdighet och din ytlighet, dina utsvävningar och din ensidiga positivism. Gud skall straffa dig en dag och hela ditt rike för det att du ägnar dig mer åt den timliga världen än åt evigheten och Gud.

Magnus Evigheten kan man få tillräckligt av när man är död. Detta jordiska liv har vi endast en gång och det nu. Jag är konung dessutom och ansvarig för mitt folks välfärd. Därför är jag pliktig att i första hand koncentrera mig på alla materialistiska omständigheter. Det borde du visa förståelse och tolerans för. Du är ju i alla fall klok och en folkungadotter, som borde ha lärt dig av vår familjs öden den fara som ligger i ansvarslöshet. Eller måste jag påminna dig om min fars och min farbrors ohyggliga fejd med sin bror konung Birger och vilka förödande följder det släktbråket hade för hela vårt rikets kontinuitet? Goda fränka, jag ber dig att inte förmana mig. Och minst av allt har du anledning att reagera som en gammal nunna mot det att jag kysser min hustru. Är jag icke lagenligt gift med min drottning? Och lever jag icke i kyskhet med henne helt fri ifrån lösa förbindelser i motsats till hela landets högfärdiga adel?

Blanka Jag ber dig, min konung, att ej reta adeln.

Magnus Jag retar ej adeln. Det är den där gamla Birgitta *(pekar på henne)* som fräckt retar mig.

Birgitta Frände Magnus, du glömmet att jag tjänar kyrkan och representerar den heliga fadern i Rom. Jag tillhåller dig att icke utmana kyrkan.

Magnus Så lämna mig då och min hustru och riket i fred! Far till Rom och kyss din gamle helige faders förbaskade toffel, som alla senila vidunder i världen fortfarande gör, och gör du hela den galna modeinriktade tokvärlden efter, men ställ icke till med skandal i din egen familj och ditt hemland blott för att jag kysser min hustru offentligt! *(kysser ånyo sin drottning)*

Alla Hurra! Hurra!

Birgitta Hädelse! Hädelse! Hädelse! *(alla tystnar. Magnus avbryter kyssen bestört.)*

Hör då Guds dom, stackars småkusin. Det finns blott en Gud och en enda kyrka, och den enda kyrkans gemenskap har du gjort dig ovärdig. Hör då din dom. Varje adelsman, som du så frikostigt givit så omfattande privilegier, skall vända sig mot din tron och förinta med uppror din makt. Skåne skall icke tillhöra Sverige hur mycket du än betalat för att få behålla det jämte omgivande landskapen Halland och Blekinge. Ryssarna skall åter gå över Nevan och ta Nöteborg och Landscrona, och Finland skall blöda därför. Även Norge skall bryta sig loss ifrån dig, och din tid här i Kungälv's betydande och ointagliga fäste skall blott vara tillfällig och snart bli bortglömd. Men allt detta är ej det värsta som Gud själv skall slå dig med.

Blanka Tysta ner munnen på den sladdertaskan och satkärningen!

Magnus Nej, min drottning, ej så. Låt den åldriga ungmön få rasa.

Blanka Man kan icke tro att hon haft någon make. Med en sådan grälsvada tog hon naturligtvis livet av honom.

Magnus Birgitta, har du rasat färdigt?

Birgitta Jag har endast antytt hur Gud själv skall rasa mot dig och det evigt så länge han lever.

Magnus Vi kan endast hysa ett vänligt deltagande med dig. Du är icke vid dina sinnen, min fränka, och det kan vi endast beklaga och överse med. Skulle Skåne och Halland och Blekinge ånyo skiljas från oss sedan vi ärligt erlagt den överenskomna betalningen, som alla väl vet att kostade skjortan? Ej ens dina danskar, Birgitta, är så föga gentlemanmässiga. Och skulle adeln på nytt göra uppror mot kronan när den har sin för handen varande konung att tacka för allt? Kära fränka, jag lovar dig, att om den styrande klassen på nytt gjorde uppror mot konungen skulle allt folket som en man omkullkasta adeln på grund av de lagar jag givit dem. Mitt mål har varit att så långt det har varit möjligt slå vakt om mitt folks mänskliga rättigheter. Jag har till och med givit finnarna samma lag och rättigheter som samtliga svenskar. Om landet i destruktivt vanvett utkastade mig skulle ingen förlora därpå utom landet. Och vad gäller ryssarna är deras hot alltid nära. Till det behövs ej en Birgitta för att vi skall varsebli det. (*allmänt löje*)

Birgitta Du vandrar i blindo, kung Magnus. Du ser ej de vålnader som redan rycker dig till sig.

Magnus Kör ut henne. Vi har fått nog.

(Birgitta körs hänsynsfullt men bestämt ut.)

Är det någon som har något mer angeläget och vettigt att framföra än fru Birgitta? *Bengt Algotsson (faller på knä)* Jag ber att få framföra, Ers Majestät, att ert land och ert folk är med er helt tillfreds ifrån Ladoga ända till Lofoten. Inte ett klagomål har sports i hela ert rike då era förträffliga lagar är helt respekterade och kraftfullt tillämpade, som ni säger, från Ladoga ända till Lofoten med Smygehuk inkluderat.

Magnus Jag tackar dig, Bengt, för att du alltid har goda nyheter. Låt oss då upplösa detta folkmöte i glädje och fröjd över Sveriges och Norges och Österlands kroniskt beständiga välfärd och avsluta dagen med fester och riddarbankett till vår fagraste blomma, avgudade drottning och älskade skyddsängel Blankas högt skinande och oförgängliga ära. (*Kysser henne ännu en gång till folkets jubel.*)

"Med folket för folket" är valspråket som borde ha blivit mitt, ty en ständigt tilltagande självstyrelse för allt folket är mitt ideal. Var en överhet krävs står ej allt riktigt till, där är någonting sjukt, säger mig min naturliga instinkt. Men denna dag vågar jag rusig av glädjen i stället omdana mitt valspråk till: "Med hela folket för drottningen," ty icke älskar jag drottningen mindre än folket gör, nämligen gränslöst.

Alla Hurra! Hurra! Hurra!

(Konungen går ut bland folket, hälsas och omfamnas av dessa och omfamnar själv även många. Mängden går ut, och kvar blir endast drottningen och Bengt Algotsson.)

Bengt Följer ni ej med folket, madame?

Blanka (kommer ner) Jag har mina söner att tänka på. Hur står det till nu i Norge?

Bengt Jag har noga hört mig för på skilda håll men fått mest medhåll i Bergens huvudstad.

Blanka Den som är längst bort från Stockholm. Det kunde man vänta. Vad sade man där?

Bengt När jag framförde åsikten att Magnus Eriksson hade sitt hov litet väl långt från Norge och aldrig själv visade sig för en norrman, så genmälde styrande borgarna, att det var nog sant men att det dock var mycket bättre med kungen på avstånd än helt utan konung och, värst av allt, kungen i Danmark.

Blanka Vad svarade du Bergens borgare då?

Bengt Helt försiktigt så framhöll jag för dem att de kunde få egen konung om de blott så önskade. Och när de frågade vem och jag svarade: "Håkan," så var de med ens överraskade positivt. Nu lär min möjlighet spridas i landet på ryktets ofelbara vingar. Om Håkan, din son, blott far dit sedan och visar upp sig och ger fagra löften

om självstyre och alla fagra hopps infriande torde saken bli klar innan Magnus ens fattat hur kuppen gått till.

Blanka Du har väl skött din uppgift. Jag kräver ej mer av dig.

Bengt Erik då, din andre son?

Blanka Jag tar själv hand om honom. Om Norge blott sticker min konung i ryggen med kniven så går luften ur honom, han blir förstummad och vänder sig om, och i sin tröga naivitet blir han då ännu mer omedveten om vad som sker hemma i Sverige. Då kan Erik lugnt manövrera sin fader från tronen.

Bengt Vad har du emot vår kung Magnus egentligen?

Blanka Han är för bortskämd, naiv, trög och godtrogen. Han tror det bästa om alla och ingenting annat. En taskspelare skulle lätt kunna kollra bort honom för gott och blott lämna den narren totalt konfunderad kvar efter sig utan att ana ens att han helt lätt blivit lurad. Han fick Skåne, Halland och Blekinge lätt i sin håv, men blott för att bli lurad på pengar för fångsten. Han har inget temperament. Han är ensidigt god. Aldrig har han så länge han älskat mig annat än uttråkat mig.

Bengt Därför har du valt ut mig som ersättning för honom.

Blanka Och därför har du lojalt följt min vilja och invaggat kungen i falsk illusion om perfektaste säkerhet och ställt dig in hos den fånen samtidigt med att endast framföra smickrande nyheter.

Bengt För att behaga dig.

Blanka Det är jag tacksam för. Men den där rasande häxan Birgitta bör vi få ur riket och det snabbt och smärtfritt.

Bengt Det tror jag att smidigt kan ordnas.

Blanka Ju förr, desto bättre.

Bengt Jag skall skicka falska rådgivare till henne med konung Magnus välvilliga tillåtelse.

Blanka Det blir bra. Nej, förresten, håll konungen utanför.

Bengt Varför?

Blanka Birgitta är den enda varelse som han är rädd för. Låt honom i fred även fortsättningsvis vara rädd för den gräsliga kärningen. Han skulle aldrig stå pall i ett krigståg och blekna av fasa inför en tornering. Men suggan Birgitta kan han få förbli nyttigt livrädd för mer än för någon man, i brist på värre uppskärrende fador. Det kan vara bra för mig att alltid ha en Birgitta att skrämma min man med från vettet.

Birgitta (dyker fram bakom en pelare) Du skall icke klara dig ändå.

Blanka (bestört) Ohyggliga tant! Vad du skrämde mig!

Birgitta Din son herr Erik blir aldrig en konung.

Blanka Hur vågar du yttra dig så?

Birgitta Jag kan se mer av framtiden än vad som nyttigt är för någon av er.

Bengt Min fru, vi har icke bett er profetera.

Birgitta Då håller jag tyst.

Bengt Ni går ständigt omkring som en vålnad och skrämmer upp oskyldigt folk som ej någonsin vållat er skada. Vad har ni i vår fria rättsstat att göra om ni bara lever som en parasit på att terrorisera var oskyldig hederlig mänska?

Birgitta Det finns ingen oskyldig mänska. Det finns ingen som icke får precis vad hon förtjänar.

Bengt Där ljuger du, häxa. Förtjänade Erik och Valdemar kanske att svälta ihjäl?

Birgitta De drev Birger med orätt från tronen.

Bengt Förtjänade då Birgers son att bli halshuggen blott för att han var sin faders son? Hade du själv som ett redskap för ödet ställt upp vid schavotten med yxan i handen för att skära halsen av barnet, som inte ens visste vad hans far och farbröder spelat för lekar?

Birgitta För det barnets döds skull kom Magnus till makten. Förfäktar du att han som Eriks son icke förtjänade kronan?

Bengt Sofist och bedragerska!

Birgitta Äktenskapsbrytare, som kollrar bort landets drottning från sin make konungen!

Magnus (in, har ej hört samtalet) Se, där är ni ju. Blanka, jag sökte dig utan att finna dig. Varför står du kvar här (*ser Birgitta*) i sådant sällskap?

Blanka Hon har underhållit mig med sina vanliga vitsar om ond bråd död, evigt fördärv, katastrofer och annat i den stilen.

Magnus Och finner du då behag i en änkas förvirrade sinnelag?

Blanka Hon har humör som jag gärna besvarar. Det finns ingen annan i landet som kan ge den kvinnan på käften.

Magnus Där sade du sant. Det är ändå bra att jag fick se dig, Birgitta, här ensam. Jag ber om ett ord med vår lösmynta sierska, om du och Bengt ger mig tillåtelse.

Blanka Vi går gärna från änkans beklämmande religion till den muntrare festtaffeln. Visar du vägen, Bengt Algotsson?

Bengt Det skall bli mig en sann ära. (*de gå*)

Magnus Birgitta, jag ber dig om nåd.

Birgitta Endast Gud visar nåd och kan bedjas därom.

Magnus Du vet väl vad jag menar. Jag har ingen fiende i detta land och vill ej heller ha någon.

Birgitta Ha! Hör på den! Vet du ej att en konung ej har någon enda vän så länge han förblir konung? Varenda en lismare, smickrare, budbärare av uppbyggliga nyheter och gynnad gunstling är endast en hycklare som alltid bär i sin bakficka dolken beredd till att mörda sin välgörare bakom ryggen på honom. Det räcker med en enda olycka i din karriär, och ditt folk, både finnar och svenskar och norrmän, skall vända dig ryggen.

Magnus Du talar ej mänskligt. Kusin, varför kan du ej tala med mig samma språk som jag talar och som varje människa talar som endast är mänsklig? Ditt hänryckta religionsspråk är hat, endast hat alltigenom.

Birgitta Jag kan endast vittna om sanningen.

Magnus Då är jag Pontius Pilatus och frågar dig rakt upp och ner: Vad är sanning?

Birgitta Att du, Magnus Eriksson, kallad kung Smek, den mest lyckliga mäktiga rättvisa konungen någonsin här uti Norden, regerar med skyggglappar som gör dig blind, och det så lugnt och säkert att du ej ens märker det.

Magnus Det är icke ett svar på min fråga. Jag frågar dig: Vad är det då för en sanning som jag icke ser?

Birgitta Till exempel att din egen hustru bedrar dig med en simpel älskare utan ens herreblod i sig.

Magnus (efter en paus) Så nedrig får du icke vara. Förmaningar kan jag stå ut med från dig men ej sanslösa anklagelser.

Birgitta Hon bedrar dig med sin favorit och din egen Bengt Algotsson!

Magnus (efter en paus) Nej. Icke detta. Ej en sådan dolk i min rygg.

Birgitta Det är sant.

Magnus (efter en paus) Det är enbart förtal från din sida på den allra lägsta nivå.

Birgitta Du bör utforska saken.

Magnus (efter en paus) Birgitta, jag skäms över att vara släkt med dig. Jag tänker aldrig befatta mig med någon utredning av sådan nedrig insinuation. Om det dock skulle visa sig sant, (*paus*) så vill jag aldrig mer se dig för mina ögon. (*börjar avlägsna sig*)

Birgitta (skriker efter honom) Det är mer än sant! Drottning Blanka planerar en konspiration för att rycka ifrån dig din krona och ge den itukluven åt dina söner! (*Magnus går utan att ha vänt sig om.*) Det är riktigt sant! Men, din godtrogne pajas till bortklemad konung, du vill icke veta av sanningen. Du vill blott leka och njuta av

livet i fred, såsom alla bedrövliga godtrogna vanliga människor vill göra. Det är enbart mänskligt. Men människan kan aldrig komma ifrån det gudomliga! (*går*)

Akt II.

Det inre av Storkyrkan i Stockholm. Församlingen med kungen, drottningen, kungamodern, medkonungen Erik med gemål Beatrix, Bengt Algotsson, Knut Posse och andra stormän sitter med sidan mot publiken. Biskop Styrbjörn bestiger predikstolen.

Styrbjörn I dagens text heter det, att det är bättre att skära av sig sin högra hand och riva ut sina ögon än att låta dessa lemmar lända en till förförelse. Med anledning av dessa den Heliga Skriftens viktiga ord har jag mycket väsentligt att säga. För det första kan jag meddela, att vårt blivande helgon, vår landsmoder Birgitta har tagit slöjan, lämnat landet och rest till Rom. (*rörelse bland församlingen*) Vad hon har lämnat kvar efter sig är ord och inga visor.

Blanka (höres muttra) Hon är feg.

Styrbjörn (utan att bry sig om drottningen) För det första har hon bett mig framföra till Sveriges församling, att det kungliga hovet är en bordell. (*Många reser sig upp mycket upprörda. Kungen sitter nästan ensam lugnt kvar.*) Fjantande smickrande hovmän förför vem de vill, och varken drottningen eller änkedrottningen säger nej därtill.

Blanka (utom sig, till Magnus) Kan du sitta där orörlig och bara lyssna till hur din gemål öppet skändas med din egen mor av en humbug till biskop?

Magnus Hav tålmod, drottning, och uthärda denna predikan till slut. Sedan är det vår tur att agera.

Styrbjörn Och bordellmammorna för bordellhovet är inga mindre än drottningen själv jämte konungens moder, som själva mest lägger ut krokar och faller för vilken fasantupp som helst.

Ingeborg (reser sig) Nej, nu har jag fått nog. Om du är son till mig, Magnus Eriksson, och landets konung, så hugger du huvudet av den där lymmeln och det utan krus!

Magnus Mamma, sätt dig och lugna dig. Han är ju bara en biskop som lyssnat för mycket till stackars Birgitta. Han är lika galen som hon. Hennes galenskap har smittat av sig. Bliv du icke galen som de. (*reser sig*) Jag ber er alla i denna kära församling att på samma sätt ta det lugnt, sitta kvar och ha fromt överseende med fru Birgittas högmodiga hatiska avskedsord innan hon flydde från Sverige blott från sig själv och sin sinnessjukdom. Ta det lugnt, kära vänner, och lasta ej biskopen för fru Birgittas beteende. (*sätter sig*)

Styrbjörn (utan att ha låtit sig påverkas) Men den allena ansvarige för detta legaliserade hornäste med all dess otukt och skörlevnad är Magnus Eriksson, kungen, som låter det ske. Han har ej lyssnat till mina varningar utan blott genmält med skymfer mot kyrkan, som hela den heliga kyrkan bör gripa till vapen mot. Därför så vare härmed Magnus Eriksson, konung av Sverige och Norge och Österland, bannlyst, exkommunicerad, förskjuten från kyrkans gemenskap i hela vår värld, helt osaligförklarad för evigt och utlämnad åt alla helvetets fasor och det utan misskund. Förbannad är han när han sover, förbannad är han när han äter, förbannad är han för så länge han lever, och var och en vare förbannad som har något med den fördömde att göra.

Därmed avslutas denna gudstjänst.

(*Biskopen stiger ner och försvinner. Ett ögonblick är alla tysta.*)

Blanka Och du säger ingenting.

Magnus Vad skall jag säga?

Ingeborg Du kan ej försvara din hustru och ej ens din moder. Du är icke längre min son. (*går*)

Erik Vad menade biskopen, pappa? Vad menade han? Varför var han så dum?

Magnus Jag förstår lika litet som du, käre gosse. Vi är båda barn överraskade av ondskans värld.

Blanka Och vad tänker du göra åt saken?

Magnus Vad föreslår du?

Blanka Och det frågar du?

Magnus Ja.

Blanka (ursinnig) Sparka påven i arslet och utrota kyrkan ur landet! (*går ut rasande*)

Magnus (saktmodigt) Nej, det kan jag ej utan vidare göra. Det vore än värre än att lägga än större skatter på folket. Om jag inte ens kan med att driva in högre skatter, hur skulle jag då kunna kröka ett hår på en kyrkomans huvud?

Posse Min herre, ni får ej bli svag. Denna kris måste lösas bestämt. Ni har ej råd att tappa ert ansikte och ert anseende. Er farfars far Birger Jarl hade inget emot att gå bannlyst i graven.

Magnus Det sista jag önskade var att få en enda fiende i hela världen.

Posse En slik önskan måste ge er hela världen till fiende: ingen kan vara så lycklig att han slipper helt undan fiender, och om en så lycklig människa finns måste alla bli fiender till honom av endast ren avundsjuka.

Magnus Är människan då icke god innerst inne?

Posse Det tror endast barn. Man blir vuxen när man måste inse att så ej är fallet.

Magnus Då blir aldrig jag vuxen någonsin.

Posse Fastän ni kröntes som femårig gosse så duger det ej att förbli barn som konung så länge ni lever. Det borde ni inse.

Magnus En bannlysning är dock en bannlysning och icke något som någon kan öppet försvara sig mot. Kyrkan har kastat ut mig och tagit ifrån mig min Gud. Detta måste jag sona.

Posse Min herre, förlåt mig, men kyrkan har mera att sona mot er än vad ni har mot kyrkan. (*går*)

(Församlingen begynner upplösas. Allt fler går ut.)

Magnus Vill då ingen stanna hos mig och ge mig goda råd?

Erik Pappa, jag förblir din alltid vad de än gör emot oss. Eftersom du är bannlyst och jag är din son är jag nog lika bannlyst som du.

Magnus (kramar honom ömt) Käre gosse, du är då det enda jag har. Mina söner kan ingen ta från mig.

Bengt (kommer fram) Ursäkta mig, ers majestät.

Magnus Är det du, Bengt? Jag trodde att alla försvunnit.

Bengt Jag har tyvärr ej goda nyheter mera.

Magnus Jag trodde ej någonsin på dem, min vän. Jag förmodade att du blott ville ge uppbyggligt sken åt vår stackars regering.

Bengt Var nyhet jag kom med var sann. Men tyvärr har jag nu endast ledsamma nyheter.

Magnus Nå, ut med språket, min vän. Jag förmodar att jag måste vänja mig vid mänsklig ondskan från nu hädanefter, den ondskan som Sancta Birgitta behagade ge namnet "sanning".

Bengt Er äldre son Håkan....

Magnus Han reste till Norge. Han är väl ej död?

Bengt Nej, men han har utropats till konung av Norge.

Magnus Är det då ej en vacker nyhet? Jag gav kungatiteln åt Håkan och Erik så fort de var födda. Jag är bara glad åt att Håkan åtminstone nu får behålla sin titel.

Bengt Det medför emellertid att ni är avsatt från Norge och att Norge ej längre hör till ert rike.

Magnus Det där förstod jag inte riktigt. Ta om det fast långsamt.

Bengt Ni är icke kung mer av Norge, och Norge är ej längre del av ert Sverige.

Magnus Det fattar jag inte. Är Bohus och Kungälv ej längre vårt eget?

Bengt Er Håkan är kung nu av Norge, och honom och Norge tillkommer nu Bohuslän och Kungälvs fästning, som han nu befäster.

Magnus Vill Norge då ej längre veta av mig?

Bengt Norge är helt förlorat för Sverige.

Magnus Men varför?

Bengt Ni styrde ert Norge för långväga från, och ni förekom aldrig själv på andra sidan om fjällen.

Magnus Det är visserligen helt sant. Men jag var dock i Kungälv och höll hov i Bohus.

Bengt Det är Norges yttersta utpost i söder.

Magnus Men Håkan då? Har han då av sagt sig sin egen fader?

Bengt (avsesides) Här tarvas ett tålmod som med ett barn. Ni får sköta er relation med er son själv, herre konung. (*går*)

Erik Vad menade han, fader? Har också Håkan förbrutit sig mot dig?

Magnus Jag vet icke än. När det kommer en olycka efter en trettiofemårig lycklig regering så kommer på en gång en skara av olyckor för trettiofem år framåt. Min gosse, jag fruktar att du har förlorat en broder och att jag förlorat en son. Håkan skulle ej någonsin själv bända loss Norge från sin fars rike förutan min tillåtelse. Detta luktar på något håll förräderi.

Erik Håkan var alltid god mot mig. Han är ej någon förrädare.

Magnus Erik, jag fruktar vi närmar oss tider som inte är lämpliga för dig. Spring ut ifrån denna osaliga kyrka och lek, medan du ännu kan det. (*Erik springer ut.*)

(*för sig själv*) Ty när sedan leken tar slut tager helvetet vid med vendetta och ständigt allt hårdare upptrappad omänsklig grymhet. Jag har hela livet försökt att till varje pris undvika inbördeskrig av det slag som förgjorde två generationer före min egen: två farbröder, en farfars bror och ett barn till kusin gick till spillo i min egen hemska familj och för varandras händer. Det måste till varje pris undvikas även i framtiden. Fred ville jag ha till vad pris som helst, och det vill jag fortfarande. Erik får aldrig bli ovän med Håkan. Därför vare Norge förlöst från mitt rike, och Sverige och Norge för alltid som två vänner åtskilda på det att vänskapen evigt må äga bestånd. Ändå fruktar jag att stackars Norge får umgälla detta och kanske betala ett högre pris för sin självständighet än vad vi själva betalat för Skåne. Ty Norge är ej ännu moget för självsvåldig självständighet.

Akt III. Ett torg i Stockholm.

Ingeborg Är allting förberett?

Posse Ingenting saknas.

Ingeborg Det här skall bli oss en stor fröjdedag med fest och gamman precis som i gårdagens tider, på det att vårt folk må förstå att allt står gott och väl till i riket och i hela hovet och konungahuset.

Posse Vår fest skall bli den mest bejublade och väl ihågkomna på flera tiotal år. Så väl och rigoröst har vi förberett varje detalj.

Ingeborg Ingenting får riskera den festliga stämningen.

Posse Inget skall störa den. Det garanterar jag själv och tar ansvar för allt.

Ingeborg Väl att någon det gör i de här gungflyartade dagarna. Och var är kungen? Har något sports om honom ännu?

Posse Han är och förblir helt och spårlöst försvunnen. Ett rykte berättar att han söker bot för de synder man pådyvlat honom. Han har gått till gråbrödrumunkarna

och bett om nåd, och de skall då ha ålagt den kraken en bot som är omöjlig för någon mänska att erlægga.

Ingeborg Om det är sant gör min son sig blott mer och mer dum och föraktlig.

Posse Har du hört vad bönderna har kallat honom?

Ingeborg Nej?

Posse Folkungaättens avslutande svans. Ingen tror mer på folkungarna efter Magnus kapitulation inför kyrkan.

Ingeborg Hans ömkliga botsökande och dess nesa får ej vara sant.

Posse Låt oss hoppas att det ej är sant. Men se! Här kommer hovet. (*Gör sig redo att ta emot dem och visa dem till rätta på kungliga åskådarläktaren. De som kommer är Erik och Beatrix, Blanka med Bengt Algotsson, annat hovfolk samt härolder och pager.*)

Välkomna, vår kung Magnus Erikssons alltjämt fullt lysande hov! Här är platserna som reserverade är för prins Erik med maka, och här för vår drottning med sin eskorterande gunstling. Tag plats, gott folk! Snart börjar festen och vårt glada skådespel.

Beatrix Vad är det som här skall hända?

Posse Vi har akrobater och lekare, skickliga dansare och musikanter, här skall icke saknas en enda detalj i en oemotståndligt uppbygglig och glad underhållning.

Erik Och var är min fader, vår konung?

Ingeborg Han kommer till rätta, min pilt, var så säker. Han är bara och tar igen sig.

Erik En fest utan honom är inte en fest.

Blanka Det är sant, ack, så sant. Jag har dåliga förkänslor.

Bengt Hys ingen fruktan. Idag har vi alla fullständigt glömt bort biskop Styrbjörns absurda predikan.

Blanka Ack, påminn mig inte därom.

Bengt Den är inget att påminna om, ty den är redan glömd, och dess oredlighet och insinuationer har aldrig ägt rum.

Blanka Varför påminner du mig därom då?

Bengt Ursäkta.

Ingeborg Här kommer en skum procession.

Posse Komedianterna börjar då tydiligen redan. Men jag har ej givit dem klarsignal ännu.

Kvinnoröster Herre, förbarma dig...

Mansröster ...över oss!

Kvinnor Kristus, förbarma dig...

Mansrösteröver oss!.

(*Processionen börjar komma instapplande, kåpklädda män och kvinnor vars ansikten man inte ser, den förste i täten bär ett stort krucifix.*)

Kvinnor Herre, förbarma dig...

Mansrösteröver oss!

Kvinnor Hör oss, Kriste!

Männen Svara oss, Kriste!

Ingeborg Vad är detta för ett spektakel?

Posse Beklagar. Vi har litet otur. Det här är ej alls enligt planerna. Vi måste nog vänta ut dem tills de har passerat. (*reser sig och korsar sig. Alla följer hans exempel.*)

Kvinnorna Herre Jesus Kristus, världens frälsare!

Männen Förbarma dig över oss! (*Processionens klagokör crescenderar ständigt.*)

Ingeborg Ett föga uppbyggligt spektakel.

Kvinnorna Herre, Guds Helige Ande!

Männen Förbarma dig över oss! (*tungt och långsamt skrider den dystra processionen förbi. Rösterna stegras oupphörligt.*)

Kvinnorna Heliga Treenighet, du ende Evige Gud!

Männen Förbarma dig över oss!

Kvinnorna Sankta Maria, Guds moder!
Männen Bed för oss syndare!
(Nu blir flagellanterna synliga. De är halvnakna och piskar sig, och deras blottade kroppsdelar uppvisar fruktansvärda ärr och rinnande blod.)
Kvinnorna Himmelens drottning!
Männen Förbarma dig över oss!
Kvinnorna Se till oss i vår nöd!
Männen Nu och i vår dödsstund. Amen.
Ingeborg Det här är ju rentav groteskt! (*borrar ögonen i Posse*) Vem är ansvarig för detta dåliga skämt, denna smaklösa obscenitet, denna grova skandal?
Posse (pinsamt) Jag rår inte för det.
Ingeborg De där flagellanterna har ju ej kläder på kroppen! De dansar in halvnakna här som direkt komna gäster från helvetet!
Kvinnorna Jungfrurnas jungfru i himmelen!
Männen Bed för oss dödsmärkta syndare!
Blanka Ve oss! Det är dessa gräsliga gisslare som drager landet runt och sprider skräck och förstämning bland folket!
Posse Var tusan är festkommittén, och var håller de anställda komedianterna hus? Har de dragit åt skogen?
Kvinnorna Jesu heliga moder!
Männen Förbarma dig över oss!
Kvinnorna Du renaste av alla heliga!
Männen Bed för oss syndare!
Kvinnorna Kyskaste moder!
Männen Förbarma dig över oss!
Ingeborg Men vilka är alla dessa fördömda? Vad tusan har de här i staden att göra?
Blanka Det är bröder av domens yttersta dag. Det är apokalyptiker och överspända fanatiker som påstår bergsäkert att domens dag står för dörren.
Ingeborg Det är ju ej någonting nytt. Dessa domedagsgalningar har alltid funnits. Om de fått sin vilja fram hade civilisationen förgåtts redan för mer än fem hundra år sedan, men deras heliga vilja förmår ingenting mot kontinuiteten. Om ändå en riktig folkonung fanns här som beslutsamt red fram med ett kavalleri och förjagade pöbeln och denna bedrövliga skara av tiggare och parasiter!
Kvinnorna (överröstar henne) Du syndarnas fristad och skydd!
Männen Bed för oss stackare!
Kvinnorna Alla de lidandes trösterska!
Männen Bed för oss arma!
Kvinnorna Martyrernas omvårdarinna!
Männen Förbarma dig över oss!
Kvinnorna Guds lamm som tar bort världens synder!
Männen Skona oss, Herre!
Ingeborg Nej, jag kan ej längre stå ut! Låt oss lämna den här outhärdliga farsen!
Posse Vi kan icke överge scenen förutan att mana fram kaos. Vi kan bara uthärda.
Ingeborg Blås då åtminstone lösen, härolder, så att vi får slippa att höra den jolmiga fromheten!
Posse Ja, blås, härolder, och dränk parasiterna i deras dravel!
(Härolderna blåser salut och upprepar denna tills litanian tystnat och processionen dragit förbi.)
Blanka Skönt!
Ingeborg Äntligen!
Blanka Men vad är detta?
(Kung Magnus kommer dignande under ett stort kors med två munkar bredvid sig vars ansikten man inte ser under kåporna.)

Ingeborg Vem är denne fjant med en krona på sned, sjukligt rullande ögon och håret på ända?

Posse Kan du icke se att det är Magnus Eriksson?

Ingeborg Han?

Blanka Nej, det här är för mycket. (*svimmar*)

Erik Betrakta ej gubbstackarn, Beatrix. Se icke på honom. (*håller för hennes ögon.*)

Magnus Jag är bara en vanlig människa. Att jag var konung en gång har ej någon betydelse. De har ju tagit mitt Norge ifrån mig och även min Håkan, min son, och förkastat mig som en exkommunicerad från kyrkan och utkastad från mänsklighetens gemenskap. När Gud bryter själv mot de lagar han stiftat och mot sin sons självaste kärleksbud med att förvända en kristen värld till enbart mörker och hat, då betyder ej längre en konungs lagstiftande till folkets fromma det minsta. Då kan han gå lugnt i en galge och hänga sig. Men eftersom han har ålagts en bot må han smickra sin kyrkas ofelbarhetsfåfänga först med att böta den boten. Det kan icke skada en loppa. Sätt ni min son Erik på tronen i stället. Ni vill ju ej mer veta av mig. Ta från mig min krona, min kära familj av hyenor, om ni bara kan, och krön Erik. Han är ju fortfarande ung såpass att ni kan bättre regera och mer konsekvent köra över den ynglingen än vad ni numera kan nonchalera er kung Magnus Eriksson, ty han är ju vorden gammal och är inte längre ett barn. (*går vidare med munkarna.*)

Ingeborg Han är skvatt galen.

Posse Kan det komma värre ting än denna fasa?

Erik Mor, jag vill gå hem.

Blanka (*har väckts av ett antal pager*) Vi ska genast gå hem bara festen är över och folket kan låta oss komma förbi dem.

Beatrix Vem var den där vacklande fylltratten med kors och krona på sned? Han såg nästan precis ut som kung Magnus Eriksson.

Ingeborg Barn, nämn ej honom som kung mer. Vi har ingen kung mer.

Beatrix Vad har vi i stället?

Ingeborg Vi har dig och kung Erik Magnusson.

Beatrix Är det på riktigt?

Erik Jag vill ej bli konung. Min pappa var bättre som konung än jag. Jag vill ha honom åter som pappa och konung.

Ingeborg Min sonson, tyvärr tror jag att det är omöjligt.

Erik Varför?

Ingeborg Du såg själv den vacklande fjanten som barfota stapplade fram som en däre och som en gång var landets konung och din egen far.

Erik Jag vill ändå ha honom tillbaka.

Blanka Men vad för ett djävulshjon vågar nu nalkas oss?
(Pestflickan inträder helt klädd i svart med kolsvart utslaget hår som når långt ner mot midjan. Hon har även stora svartbruna fläckar i ansiktet och är utrustad med kvast, som hon bär på ryggen. I andra handen har hon sin krita, som hon markerar ut svarta kors med på enstaka hus, dörrar och människor. Alla som kommer henne nära ryser för henne.)

Ingeborg Skall dessa fasor då ständigt bli värre och utan att någon gör något åt saken? Var är den ansvarige Posse?

Erik Han har gått och gömt sig.

Ingeborg Och lämnat oss här åt det ena förnedrande uppträdet efter det andra? Vid djävulens själ, han skall hängas för detta och stympas och steglas och bli mer än ett huvud kortare! (*Pestflickan nalkas den kungliga tribunen.*)

Blanka Hu-u-u-u!

Pestflickan Var ej rädda för mig! Jag är bara naturen! (*Ritar kors på Eriks och Beatrix kläder. Går sedan vidare.*)

Blanka Vilken fasansfullt hemsk uppenbarelse!

Ingeborg Hon kom direkt ifrån helvetet, och vad som värre är: såg ut att ha kommit hit för att stanna. Hon njöt av sitt arbete.

Bengt Jag fruktar att vi sett en övernaturlig demon rakt i vitögat. Hon var ej mänsklig och ej ens en häxa. En sådan idé kan ej kläckas av festkommittéer och ej ens Knut Posse.

Beatrix Jag vet vem det var. Det var pestflickan.

Blanka Pestflickan?

Beatrix Ja. Jag och Erik skall dö.

Ingeborg Det förbjuder jag! Kom ej med sådana dumheter, barn! Du är ju drottning, och Erik är konung! Då får ni ej skämta om döden!

Beatrix I Norge är pestflickan en gammal gumma som går med sin kratta och rakar in döden. Men här är hon en fager jungfru som dock är uråldrig och hundra år gammal fast det inte syns, och här går hon med kvasten. Men kvasten är mildare än gumman Pests hemiska kratta i Norge.

Blanka Vem lär dig så hemiska berättelser? Är det Birgitta som kungjort så vidriga sagor?

Beatrix Nej, det är naturen. Kom, Erik. Vi har inget mer här i världen att göra.

(Vill gå med Erik, och de två unga reser sig upp.)

(En galen kvinna med långt grått utslaget hår visar sig på en balkong i huset närmast

tribunen. Hon sprättar upp en dyna och låter dess fjädrar dra över scenen i det hon ropar:)

Den galna Ve! Ve! Ve! Ni har eggat er samman mot kungen och utdrivit ordningen ur Skandinavien! Nu skall alla folkungaättens förbrytelser åter uppflyta till ytan som ruttnande lik och besmitta allt levande med alla avgrundens hemskaste sjukdomar, ruttenhet och oerhördaste kaos! Och felet är ert, som fördrivit er konung, fast han var den ende oskyldige i hela folkungaätten! Förbannelse över allt mänskligt för bortstötta konungens skull, och för Jesu skull, som hela världsmänskligheten med vällust korsfäste och mördade, som mänskligheten för evigt skall fortsätta med var gång någon rättfärdig och oskyldig människa visar sig! Ve och fördömelse över all världens förbannade mänsklighet!

Blanka Vem är den kvinnan?

Ingeborg Bengt Algotssons nesligt förskjutna förtvivlade hustru.

Blanka O nej! Aldrig sade du att du var gift!

Bengt Är man gift när ens hustru är sådan?

Ingeborg Vi kan inte stanna här längre. Det slutar med lynchning av oss om vi här dröjer kvar. Låt oss gå.

Blanka Har du bråttom, matrona?

Ingeborg Vi måste ju tänka på framtiden och på att rädda vad vi än har kvar. Vi har Eriks och Beatrix kröning att tänka på.

Knut Posse (instörtar) Dåliga nyheter når oss från väster.

Ingeborg Är det dags att komma nu när en skandal är ett faktum?

Posse Nu stundar allvarliga tider mot vilka skandaler ej har någon talan.

Blanka Men vad har då hänt?

Posse Pesten har brutit ut med förödande kraft i vårt broderland Norge. Där dör folk i hopar. Det är blott en tidsfråga innan den kommer till Sverige.

Blanka Beskriv denna sjukdom.

Posse Det är den mest lömska som finns. Tyst och omärkligt smyger den sig in i städerna utan att någon blir varse den förrän det plötsligt utbryter den vildaste epidemi med ohyggliga bölder, en kvävande stank och förvirring och död överallt. Är man smittad kan man inom en timme dö medan andra kan klara sig och överleva.

Blanka Hur kom den till Norge?

Posse Ett fartyg inlöpte från England med ullvaror i Bergens hamn. Redan hade man börjat att lossa den last när med ens hela fartygets manskap till sista man dog. Man förstod ej mysteriet förrän det stod klart att det blomstrande Bergen var

drabbat av pest. Ingen kunde mer hejda dess spridning, och snart uppstod kaos i landet.

Bengt Det har sports bedrövliga rykten från västkusten, Halland och Bohus, men nu först tar jag dem på allvar.

Ingeborg Vad väntar vi på? Låt oss fly!

Posse Som Birgitta? Man flyr inte ödet. Man uthärdar det eller dör och går under. Och den som ej lär sig av ödet, som ej är mottaglig för dess undervisning, är ej heller värdig sitt liv. Den dör som ej kan leva med sitt eget öde.

Bengt Du talar som kung Magnus Eriksson när han var som mest odräglig.

Posse (tittar på honom)

En härold Här nalkas nu äntligen festtåget!

Ingeborg Bra! Än kan denna bedrövliga dagen få sluta i dur!

Erik Stackars Beatrix! Hon mår ej väl. Gaska upp dig, min drottning, för nu börjar äntligen festen!

Posse Om blott allting nu ginge väl!

(Festtåget närmar sig med akrobater och lekare, musikanter och dansare. Knappt har de börjat bli synliga, så hörs åter litanian från andra hållet:)

Mansröster Herre, förbarma dig....

Kvinnorösteröver oss!

Mansröster Kristus, förbarma dig....

Kvinnorösteröver oss!

Blanka O nej!

(Botgörarprocessionen inträder med biskop Styrbjörn i spetsen.)

Styrbjörn Ur vägen, ni galna lättsinniga gycklare!

(Dessa viker ingalunda ur vägen för honom. Ej heller viker processionen undan för festtåget. Kollisionen blir oundviklig och leder omedelbart till allmänt slagsmål.)

Mansröster Herre, du milde....

Styrbjörn åt fanders med er! *(använder knytnävarna)*

Posse Dra åt skogen! Det här blev en väl magstark cirkus.

(Mitt i alltsammans kommer kungen med sitt kors. Man ser bara korset, då kungen själv döljs av den larmande hopen, men sakta och säkert banar sig korset framåt mot publiken. Samtidigt återuppträder pestflickan och dansar runt och ritar kors på alla hon kommer åt. Hennes skörd blir riklig.)

Den galna (återuppträder på balkongen med ny dyna som hon skär sönder så att fjädrarna dränker scenen.) Ve! Ve! Ve! Ve er, förbannade hop! Aldrig mera skall Sverige vakna ur folkvældets kaos och självgodhet! Pöbelns okunnighet och egoism skall nu dra med sig Sverige åt helvete!

Ingeborg (reser sig) Nej, detta går nu för långt!

(Flagellanterna återuppträder och dansar runt gisslande sig själva.)

Styrbjörn (gormar) Var Kristne, för Guds skull, I arma besatta ohyggliga människor!

(Till slut kommer Magnus Eriksson fram med sitt kors och står där längst fram med ansiktet mot publiken och ett oändligt vemod i uttrycket medan det universella slagsmålet fortsätter bakom honom. Hans kläder är slitna i trasor, håret står på ända, kronan är borta och ögonen stirrar mot ingenting.)

RIDÅ.

Akt IV. Norges hov. Kung Håkan med ung drottning och några stormän.

- Håkan* Jag hoppas, min flicka, att du ej skall ångra ditt äktenskap någonsin.
- Margareta* Det höves icke en kvinna att ångra ett äktenskap. Mannen allenast kan ångra det.
- Håkan* Få är de kvinnor som är så ödmjuka och kloka som du. Hade jag icke tur när jag vann dig?
- Margareta* Det var icke tur. Det var ödet. Men när ödet någon gång kan vara gott heter det icke ödet men hellre försynen.
- Håkan* Jag vågar att upprepa min stilla önskan att du ej skall ångra ditt äktenskap. Den önskan vågar jag nära emedan jag vet hur omöjligt det är för mig att ångra mitt val av hustru.
- Margareta* Jag ber dig, min make, att ej vara säker på något och allra minst på dina egna själsstämningar. Det vet jag säkert om mannen, att han aldrig kan lita på någon människa och allra minst på sig själv. Blott ibland kan han lita, i sällsynta fall, på sin hustru. *(medan hon ömt lutar sig mot honom)*
- Håkan (omfamnar henne)* För oss finns det ej något öde, allenast försynen.
- Margareta* Glöm dock ej digerdöden, som bortryckte två tredjedelar av landets befolkning och hela vår adel.
- Håkan* Det var ingenting mot dess skördar i Uppland, folkungarnas ursprung, var endast en sjättedel av landets folk ej strök med.
- Margareta* Tror du det var din far Magnus Erikssons fel, som det hävdas i Sverige?
- Håkan* I Sverige så skyller man allt på regeringen. Därmed så slipper envar alltid ansvaret.
- Margareta* Lättjans och okunnighetens bortskämde och barnsliga land.
- Håkan* De har en gång för alla totalt gjort sig ovärdiga någon konung av ädelt blod som Magnus Eriksson. Albrekt av Mecklenburg, den sura nollan, och Bo Jonsson Grip, översittarn och folkgisslet, är blott vad svenskarna gjort sig förtjänta av.
- Margareta* Var tror du din stackars far går och irrar omkring nu?
- Håkan* Jag har ingen aning. Han har väl ej annat att göra än att gå i kloster.
- Margareta* Men han är ju bannlyst.
- Håkan* Det glömde jag bort. Aldrig har någon människa mindre förtjänat bli bannlyst än han. Det var blott för att han var så skuldsatt och ej kunde punktligt betala sin skuld till den ockrande påven. Men det var Birgitta som genomdrev bannlysningen blott emedan hon hatade honom och det utan anledning.
- Margareta* Den stackars nunnan far aldrig tillbaka till Sverige.
- Håkan* Emedan hon bär största skulden till Sveriges olyckor. Hade hon ej hatat kungen så vore han konung fortfarande och Sverige lagstyrt och ordningsbehärskat.
- Margareta* Blott de som är fräcka tillräckligt att bannlysa folk är förtjänta av evig exkommunicering från all mänsklig samhörighet.
- Håkan* Ja, där sade du åter ett vettigt och sant ord.
- en storman* Min herre, ett original står här utanför porten och kräver att få träffa er.
- Håkan* Vad är det för ett original?
- stormannen* Jag förmodar att han har rymt från någon anstalt. Han påstår bestämt att han är Nordens enda lagenliga konung.
- Håkan* Släpp in honom. Kanske han kan muntra upp oss. Vi har icke haft några narrar här sedan pestfarsotens härjningar för tjugo år sedan. Den gjorde slut på allt roligt i landet, och narrarna strök med till hundra procent. Kanske detta är en överlevare, den siste narren, unik i sitt slag.
- (Magnus Eriksson släpps in, sliten och betydligt åldrad. Tystnad uppstår när han tigande inträder. Alla betraktar honom spånt tills tystnaden blir pinsam.)*
- Magnus Eriksson (faller på knä med armarna utsträckta)* Min son, känner du ej igen mig?

Håkan (reser sig) Min fader! Kan det vara du? Hur har du blivit en sådan kråkskrämman?

Magnus Kråkorna har jagat ut mig från Sverige.

Håkan Och du gitte inte försvara dig i vanlig ordning?

Magnus Naturligtvis inte. En god mänska kan ej försvara sig mot någon ondska. Din broder tog den utan vidare livet av.

Håkan Res dig från golvet, min far! Icke anstår det dig att här sitta på knä som en ömkansvärd tiggare! Dog då ej Erik, min bror, av naturliga orsaker?

Magnus Pesten tog honom direkt och hans hustru så fort de var krönta. Men han ville aldrig bli konung. De ville ha honom till konung allenast emedan de trodde sig kunna regera bekvämt över honom. Men han ville inte gå med i det spel som stal kronan från mig. Hellre dog han direkt med en längtan till mig som sitt livs sista ord.

Håkan Vilket godtycke är det som så kan förtrycka och kväva den rättsstat som du med så konstruktiv möda försökte att åvägabringa?

Magnus Okunnighet endast, och dumhet. De vill hellre ha en oantastlig byråkrati som förvränger all rättvisa än någon rättvisa.

Håkan Var det finns en byråkrat finns en rötsjukdom värre än pesten och som ännu säkrare griper omkring sig.

Magnus Där sade du sant. Enda skillnaden från digerdöden är att etablerade byråkratin ej kan botas på annat sätt än att man halshugger henne.

Håkan Som den minsann alltid förtjänar.

Magnus Men jag var för snäll för att göra det. Men vem är det ljuva flickebarn som här har plats vid din sida?

Håkan Min fru Margareta. Jag ber om att få presentera er. Min väna drottning och fru Margareta min fader och kung, Magnus Eriksson.

Magnus Angenämt. Kan denna klokögda flicka då vara en dotter till Valdemar Atterdag?

Margareta Jag är ej medskyldig till att just han är min fader.

Magnus Du slingrar dig skickligt från ansvaret. Jag slingrar mig ej från ansvaret av mina förfäders synder. Med vilken rätt angrep din fader mitt Skåne och Visby och rövade bort både Halland och Blekinge efter att han själv förkunnat att jag helt lagenligt betalat mitt pris för att alltid få ha dessa landskap i fred under Sveriges krona?

Håkan Min fader, jag ber dig att icke utmana min drottning.

Margareta Din fars fråga är helt befogad, och jag äger som min fars dotter att svara. Jag svarar, att han utan tvekan tog Blekinge, Skåne och Halland med orätt, och att hans ohyggliga skändning av Visby var ytterst fördömansvärd. Men han har fått sitt rättmätiga straff. Han har fått hela Hansan emot sig, och Danmark kan icke behålla sin ställning med en sådan fiende. Om det var stort under erövraren Knut den store och åter blev stort under Valdemar Atterdag så blir det dock aldrig stort mer. Och jag vågar förutspå att både Skåne och Halland och Blekinge en dag för alltid skall tillhöra Sverige.

Magnus (varmt) Så talar dottern till en stor beundransvärd konung. (*fattar hennes händer*) Jag spår dig i gengäld, min flicka, att du en dag skall bli regent över Danmark och Norge och Sverige och Finland tillsammans.

Håkan Ni spår som två häxmästare. Jag får nästan rent obehag.

Margareta Frukta ej din stackars provade fader, min make. Han har icke blott alla gifttänder utdragna han har ej någonsin haft några gifttänder.

Magnus Säg inte det. När jag hörde att Norge utropade Håkan till konung och bröt sin förening med Sverige då önskade jag i mitt hjärta allt ont över Norge. Och vet ni vad som då bröt ut mitt i Bergen? Jo, pesten!

Håkan Och det kan du med att här inför mitt hov gå och vidstå?

Magnus Men det var ej något mot allt vad som hände därpå. När de bannlyste mig under änkan Birgittas befäl och tog från mig all rätt till att vara en mänska och konung med människovärde, då önskade jag i mitt hjärta än hemskare plågor för Sveriges del. Och då dog blott i Uppland minst fem sjättedelar av samtliga upplänningar. Och i Västergötland dog det ej mindre än fyrahundra och sextiosex av de präster som ej protesterat mot min egen bannlysning.

Håkan (med motvilja) Du är en trollkarl.

Magnus Nej, endast en lagenlig konung som bannlystes och kördes ut från sitt rike och det utan rätt. En smord konungs hämnd är alltid fruktansvärd. Se blott på Israel efter att judarna korsfäste Jesus. Du själv är en konung och bör vara medveten om din gudomliga rätt. Du är lagenlig dessutom.

Håkan Du är ej mänsklig.

Magnus Tvärtom. Jag är mänskligast av alla satar. Jag är kanske sinnessvag och kanske påverkad negativt av mina prövningar, de flesta kallar mig ålderdomssvag, och det kan jag ej argumentera emot. Men min mänsklighet är nog det sista jag uppgiver. Det var det fåfänga brottet mot mig som begicks av Birgitta i kyrkans politiska namn, att jag fråntogs min rätt till min mänsklighet. Men det var fåfängt. Min krona är borta, min makt var en dröm blott och världspolitiken en fars, men det finns ingenting ni kan göra åt det att jag alltjämt trots allt är en mänska.

Margareta Begabba ej din egen fader, min make.

Håkan Kan du tolerera slikt trolltyg som han gjort sig skyldig till?

Margareta Han är hårt prövad. Var du icke vidskeplig. Tänk på att han varit galen och redan är gammal.

Håkan Jag känner min far mycket bättre än du, och jag vet, att han är alltför ärlig för att någonsin kunna skämta.

Margareta Jag ber dig att icke förivra dig.

Håkan (stramt) Vad har du tänkt dig i framtiden, far? Har du tänkt dig att leva här på vår bekostnad?

Magnus Min son, jag befarar att jag icke har något val. Jag är icke välkommen i Sverige bränt barn luktar illa fastän det skyr elden. Jag är icke heller välkommen i Danmark. Om jag ej är välkommen heller i Norge, så är jag ej dummare än att jag kan acceptera det.

Håkan Eftersom du icke kan leva någonstans annars så får du väl leva hos mig. Men blott på lämpligt avstånd. Jag har ej behov av att umgås med dig. Du får framleva här dina ålderdomsdagar med egen betjäning och hushåll på det att du icke besvärar mitt hov eller mig eller någon av min egen släkt med din närvaro.

Magnus Hårda ord från en god son till en ödmjuk förödmjukad far.

Håkan Utan vidare hade jag kunnat ta dig i förvar på en anstalt, i fängelse eller oskadliggjord i isolering på någon av öarna, och hela Sverige och Norden och alla dess folk hade blott varit tacksamma för det, men jag är din son och ej omänsklig. Därför får du leva furstligt men utan kontakt med din son.

Magnus Du blir ej särskilt gammal, min son.

Håkan Mera trolldomstyg? Ut härifrån innan du gör mig arg! Visa ut denne narr, mina dörrvaktare och lakejer! Jag känns inte vid honom längre. Ge honom allt vad han behöver, men håll honom från mig! Jag tål icke se honom mera.

Magnus (djupt bedrövad) Min son, du är oartig.

Håkan Nej, jag är bara naturlig. Hård, kanske, men rättvis. Kör ut honom härifrån genast! Jag tål icke se hans erbarmliga tårar.

(Magnus Eriksson visas ut.)

Magnus (innan han går) Jag borde ej ta risken att säga någonting mer, ty allt vad jag än säger tycks blott väcka ont blod och hätsk reaktion. Men, min son, jag förstår dig. Du är bara rädd för mig. Men det går över den dag då du inser, att jag, gamla skrälle, ej var något att vara rädd för. Vad vi alla fruktar är ödet, som vi aldrig själva kan styra,

och när vi ofrivilligt möter det genom de människor vi har att göra med ger vi helt orättvist dem skulden för det och glömmar att ödet står lika så väl över dem som vi själva ej någonsin slipper det. Detta skall du kanske en dag förstå, men då är det för sent. Och det är ödets grymhet: det är till för att undervisa oss i livets spel, men vi fattar dess lärdom först när det tyvärr är för sent för att mer kunna använda oss av dess kunskap. (ut)

Margareta Du var icke snäll mot den gamle.

Håkan Vem kan vara snäll emot honom med hans storhetsgalna idéer?

Margareta Du tog väl ej hans mörka dillen på allvar?

Håkan Det var illa nog att han gjorde det själv.

Margareta Du är dock hans nu enda kvarlevande son, och all makt har du fått ifrån honom. Din ställning har han ensam givit dig.

Håkan (reser sig rasande) Påminn mig inte därom! (går ut och smäller igen dörren bakom sig.)

Margareta (väl avvägt) Konung Håkan är ej på humör. Låt oss upplösa hovet tills vidare.

en storman Skall vi då avvakta vidare order från er eller från konung Håkan?

Margareta Från honom, när han bara blir disponerad.

stormannen Han är sin fars son. Om han så dömer ut sin herr fader som helt otillräknelig, hur skall vi då rätt bedöma en sådan fars son?

Margareta Min vän, du ställer rätt så besvärliga frågor. Jag föreslår följande. Följ konung Håkans bud när han är tillstädes. När han ej är det så kan ni då lita på mig.

stormannen Drottning, detta var allt vad vi hoppades på: att vi nog kunde lita på er, och att ni ställer upp.

Margareta Om ni ursäktar mig måste jag först och främst ställa upp för min man.

(går efter sin man. Församlingen skingras.)

Akt V. En ödslig hed. Mörker och blåst och upprört hav i fjärran.

Magnus (helt ensam) Man kallar mig människohatare. Därför förbannar man mig och skyr mig mer än pesten. "Den vanvettige som frammanade pesten, som nästan utrotade hela vårt folk," är jag kallad, och man kastar glåpord och jordkakor efter mig i brist på ruttna kålhuvuden, ägg och tomater. Så framlever jag i min ålderdoms ensamhet helt övergiven av släkt och familj, folk och lagskydd och människovärdighet. Jag är så länge jag lever allenast en källa till obehag.

Är jag då skyldig till mänskornas dårskap? Var jag den som angrep min konungavärdighet? Var jag den skyldige till mordet på min kusin, min herr fader och farbror, min farfars bror Valdemar och Torgils Knutsson? Jag är då åtminstone den enda som blivit straffad för alla familjens missgärningar. Var jag den som drog ner Sverige i kroniskt fördärv med att bannlysa mig, kräva min abdikering från Norges och Sveriges tron, sätta kronan på min stackars son barnet Erik och det mot hans vilja, så att han omedelbart dog av dess tyngd, driva ut mig från landet och tillkalla Albrekt av Mecklenburg, den tyske torsken, i stället, för att genomföra en full anarki med Bo Jonsson, den förste av busar, som herre på täppan, med hela rättssamhället, all min storartade lagstiftning, fullständigt utmanövrerad och överkörd och glömd för rent barbari? Var det mitt fel att Skåne blev erövrat efter att vi på lagenligt och hederligt vis köpt in landskapet för evig framtid, av den som med våld sedan rövade landet tillbaka? Var jag den som skändade, brände och plundrade Visby?

Jag känns icke vid dessa människosynder, som blott mänskligheten begått icke jag, ty den har ställt mig utanför, tagit ifrån mig mitt människovärde och bannlyst mig från all gemenskap. Jag dör utan ära men oskyldig, medan Birgitta, som började eländet med sina bakdanterier, dör helgonförklarad och ärad för evigt. Det är något

här som ej stämmer med denna ofelbara kyrka som gör maktfullkomliga anspråk på helighet, ofelbarhet och gudomlig auktoritet. Denna kyrka är universellt accepterad och tillbedd av hela civilisationen och hela vår mänsklighet. Jag blott står utanför i evigt mörker, förbannad och vanärad, allmänt betraktad som hopplöst senil och förklarad som fredlös av den allmänmänskliga oskrivna lag som kör över all rättvisa i sin omedvetna fördomsfullhet. När, o Gud, skall du börja predika i stället för intolerans tolerans? Det är en av Guds väsens odödliga inkonsekvenser: så länge han lever och erkänns som grund för all lag måste den lagens enda konkreta grund vara ej rättvisa utan blott den allra grymmaste och mest gemena omänskliga intolerans.

(försvinner i riktning mot havet i mörkret, som uppslukar hela scenen.)

Slut.

Efterskrift.

Det är märkligt att jämföra Magnus Eriksson med Herodes, den omedelbara föregångaren. I "Herodes" är allting instängt och unket, och man kvävs av den totala moraliska ruttenheten. Även "Den förste protestanten" är konsekvent genomförd på tunga daktyler (med undantag endast för biskop Styrbjörns och hans lärjungars uppträden) men besjålas av en ljus friskhet och en moraliskt befriande tendens som står i direkt motsats till Herodes. Därigenom hör dessa båda dramer på sätt och vis ihop.

Mycket här är lånat från Strindberg, så mycket, att han nästan parodieras. Den tredje aktens stora festscen, karaktärerna Bengt Algotsson, hans galna hustru och pestflickan, flagellanterna och litanian, allt detta finns hos Strindberg och byggs här vidare på. Birgittas karaktär är här dock skarpare i sin utformning, kungamodern Ingeborg är utan karaktär i Strindbergs drama medan hon här dominerar alla, relationen mellan kung Magnus och hans son Erik är här finare nyanserad, biskop Styrbjörns roll har blivit viktig i sin absurditet, och framför allt är Magnus Erikssons karaktär intressantare. Hans svagheter framstår här liksom i Strindbergs pjäs men även ett själsligt djup som ställer honom vid sidan av den definitiva karaktärsrollen Herodes. Herodes roll är mera entydig medan Magnus Erikssons roll är djupt mångtydig, delikat i sin känslighet och säkert svår att ge full rättvisa åt, särskilt genom den sista monologen. Dramat kan ses som ett försvar för Magnus Eriksson, (bl.a. grundaren av Finlands nästäldesta stad Borgå) mot det etablerade helgonet Birgitta, vars dom över konungen i häpnadsväckande hög grad tillåtits färga alla senare historieböcker.

(9.9.1988)

Copyright © Christian Lanciai 1988